

Jezik u kontekstu inkluzije migranata

Emina Berbić Kolar, Igor Marko Gligorić

SAŽETAK: Migranti koji su tijekom migrantske krize 2015. i 2016. došli u evropske zemlje (te nastavljaju dolaziti i u 2017.) rješavanjem svojega pravnoga statusa u određenoj državi postaju obvezom sustava. Pritom se prije svega misli na činjenicu da je migrante potrebno (što je više moguće i na svim razinama) uključiti u društvo u koje dolaze. Ta se zadaća pokazuje nimalo lakom u državama s velikim useljeničkim iskustvom, a za države koje dosad nisu imale značajnije useljeničke priljeve problem inkluzije migranata još je i veći. Analizirajući pravni okvir i iskustva u tradicionalnim useljeničkim državama Europske unije te Republike Hrvatske, artikulira se (ključno) mjesto jezika u inkluziji migranata. U tome se smislu predlaže educiranje tzv. jezičnih asistenata te se artikuliraju kompetencije osoba koje bi trebale ubrzati i pospješiti inkluziju migranata u njima jezično (i kulturno) udaljen(ij)a europska društva. Jezik se u kontekstu inkluzije migranata u radu promatra od predškolske dobi, uključivanja djece migranata u odgojno-obrazovni sustav, do odrasle dobi i uključivanja migranata na tržište rada.

Ključne riječi: *jezik, migranti, inkluzija, obrazovanje*

Language in Migrant Inclusion

ABSTRACT: Migrants who came to European countries during the migrant crisis in 2015 and 2016 (and those who are still coming in 2017) by resolving their legal status in a country they came to they become the obligation for the system. That primarily refers to the fact that migrants need (as much as possible and at all levels) to be included in the society they have come in. It is shown that inclusion of migrants is not easy to achieve in states with large immigrant experience, and for countries that have not had a significant immigrant inflows problem of migrant inclusion is even greater. By analyzing the legal framework of experienced countries when it comes to immigration and comparing that situation with Croatia, a (key) role of language in migrant inclusion is recognized. In this regard, education of so-called language assistants is proposed and competencies of experts who should accelerate, facilitate, and improve the inclusion of migrants in (to them) very distant European societies (in terms of language and culture) are listed and elaborated. In this paper, in the context of migrant inclusion, language and its role in inclusion are analyzed starting from the preschool age, from inclusion of migrant children in the educational system, to adulthood and the inclusion of migrants into the labor market.

Keywords: *language, migrants, inclusion, education*

UVOD

Migrantska kriza, koja se u većemu intenzitetu na našim prostorima mogla osjetiti od 2015. godine, uzrokovala je u brojnim kontekstima nastanak pravnih, društvenih i jezičnih situacija s kakvima se zem poput Republike Hrvatske tradicionalno nisu susretale. Pritom se misli na činjenicu da se dolaskom migranata u Europu tzv. Balkanskom rutom stvara (tranzitna) imigrantska situacija kakva za (zapravo) emigrantske zemlje predstavlja novinu, u određenome smislu i problem za koji sustav treba u najvećoj mjeri tek iznaći mehanizme kojima će uspostaviti regulativu. U poglavljima koja slijede identificirat će se migracijska skupina i migracijski tijek, prepoznat će se trenutni pravni okvir kojime se reguliraju prava (i) migranata te će se naglasiti uočeni nedostaci. U nadilaženju teškoća inkluzije migranata prepoznat će se ključno mjesto jezika te će se predložiti profil jezičnoga asistenta koji bi pomagao migrantima pri uključivanju u (jezičnu) zajednicu u koju dolaze iz najčešće jezično, kulturno i prostorno udaljenih sredina.

Balkanska ruta i migranti

Balkanskom rutom imenuje se put kojime migranti s područja Bliskoga istoka prolaze na putu prema ekonomski razvijenijim članicama Europske unije. Riječ je o pravcu od (najprije Sirije pa od) Turske preko Grčke, Makedonije i Srbije do Mađarske i Hrvatske, odakle se migranti dalje usmjeravaju preko Slovenije do Austrije i Njemačke te do skandinavskih zemalja.

Izveštavanje o migrantima i Balkanskoj ruti u medijima omogućilo je oblikovanje određene percepcije te skupine ljudi u potrebi i artikuliranja određenoga stajališta u javnosti prema migrantima i njihovim potrebama. E. Berbić Kolar i I. Gligorić (2017) diskursnom analizom tekstova na mrežnim portalima i stranicama ustvrđuju da je migrantski identitet konstruiran i konstituiran oko (uvjetno rečeno) triju mikroidentiteta. Pritom treba naglasiti da je u kontekstu migranata u najvećemu broju slučajeva riječ o isključivo diskursnome iskustvu, a samim time i diskursnome identitetu, jer većina stanovništva (naročito u npr. Hrvatskoj) nema direktan kontakt s

migrantima: ako nema izravnoga doticaja s migrantima, izostaje i osobno iskustvo te migrantskome identitetu preostaje da se konstruira diskursno. Tako autori u periodu od kolovoza i rujna 2015. do siječnja 2017. prepoznaju ta tri identiteta kao točke koje korespondiraju s kronologijom događaja na Balkanskoj ruti. Kao prvi mikroidentitet izdvaja se određenje migranata kao žrtava rata kojima su potrebni pomoć, razumijevanje i suosjećanje (usp. *ibid.*): riječ je o skupini ljudi s kojom se hrvatsko stanovništvo može poistovjetiti jer dijeli slično iskustvo u svojoj nedavnoj prošlosti (Domovinski rat). Druga se sastavnica identiteta migranata iščitava iz diskursa o migrantima proizvedenoga od kraja 2015. do ožujka 2016. U tome je periodu percipiranje migranata određeno sve većim naglašavanjem/uočavanjem negativnih situacija na Balkanskoj ruti, što rezultira oblikovanjem drugoga migrantskoga mikroidentiteta u kontekstu prepoznavanja migracija kao potencijalne prijetnje. Do siječnja 2017. tekstovi su o migrantima načelno negativni te se njima (posljedično) migranti doživljavaju kao stvarna opasnost za područje na koje dolaze, kao stvarna opasnost za stanovništvo: u fizičkome i simboličkome (/kulturnome) smislu (*ibid.*). Kako E. Berbić Kolar i I. Gligorić (*ibid.*) dalje primjećuju, nakon sastanka europskih vođa na Malti u diskursnome oblikovanju migrantskoga identiteta mogu se primijetiti nove (i pozitivnije) tendencije koje načelno predstavljaju više ili manje usuglašene stavove o potrebi pomoći ljudima koji migriranjem spašavaju svoju egzistenciju (primarno u fizičkome smislu, posljedično i u manjemu dijelu u ekonomskome). Ipak, činjenica je da se pomoć migrantima koja proizlazi iz dogovora među članicama Europske unije svodi na zadržavanje ugrožene skupine ljudi izvan europskih granica, uglavnom u Turskoj i na sjeveru Afrike.

INKLUZIJA MIGRANATA

Kako je prethodno prikazano, migranti, iako su zapravo heterogena skupina, percipiraju se kao jedinstvena zajednica s više ili manje homogenim identitetom, što potvrđuje i spomenuta diskursna analiza: tako se (npr.) kao prekršitelji zakona prepoznaju kao *migranti*, ne kao pojedinci s imenom i prezimenom (Berbić Kolar i Gligorić 2017). Bilo kako bilo, skupina ljudi s jednoga jezično-kulturno-geografskoga područja dolazi na drugo jezično-kulturno-geografsko područje s čijim stanovnicima ima relativno malo zajedničkih identitetskih komponenata. Sam dolazak i samo bivanje na nekome području pretpostavljaju nužnost funkcioniranja u zajednici u koju se dolazi te suživot sa stanovništvom koje prihvaća migrante. Ostvarivanje toga cilja mora se odvijati prema nekim procedurama i unutar nekih (pravnih) okvira čija će *propisanost* jamčiti sukladnost ostvarenoga statusa s važećim propisima, zaštitu temeljnih prava, jednakost s domicilnim stanovništvom te (aktivno) uključivanje migranata u društvo omogućivanjem njihova participiranja u svim njegovim segmentima.

Imigrantske i emigrantske zemlje

Nezanemarivu ulogu u uključivanju migranata u društvo nedvojbeno ima i orijentiranost zemlje primateljice migranata kao imigracijske ili emigracijske. U tom je smislu razložno pretpostaviti da su sustavi

zemlja koje su tradicionalno useljeničke (npr. Njemačka, Francuska, Švedska i sl.) oblikovani sukladno potrebama useljenika. Ako to nije u cijelosti točno, zasigurno se može pretpostaviti da je riječ o društvima u kojima su inkluzivni mehanizmi razrađen(i) od onih u društvima koja su tradicionalno iseljenička, kakvo je hrvatsko, ako u takvima uopće postoje.

O tome da se (barem neke) evropske države može odrediti kao imigrantske ili kao emigrantske svjedoči i činjenica da se (npr.) broj migranata koji su primile europske useljeničke zemlje izražava u milijunima. Kao kontrast tome broju, može se navesti da je Republika Hrvatska do sredine 2014. odobrila 62 statusa azila i 57 statusa supsidijarne zaštite prema podacima Centra za mirovne studije¹. Da do dolazi povećanja broja zahtjeva tražitelja azila i međunarodne zaštite svjedoče sljedeći podatci: u 2015. međunarodnu su zaštitu zatražile 33 osobe, dok je broj onih koji dolaze u Hrvatsku s tim ciljem u 2016. dosegao o. 2230². Osim toga, Republika Hrvatska kao emigracijska zemlja obvezala se primiti o. 1600 izbjeglica (prema kvotama o raspodjeli migranata na razini Europske unije) pristiglih tijekom 2015. i 2016. u Europsku uniju. Dakle, navedenih 1600 migranata ne odnosi se na sveukupan broj migranata koji država prima tijekom 2017.: taj je broj, naravno, veći jer migranti kontinuirano (ali u manjemu broju) dolaze na područje Hrvatske te traže međunarodnu zaštitu. Usporedi li se broj migranta do 2015./2016. s brojem u 2016. i 2017., uočava se da se broj imigranata povećao za o. 33 puta u dvije godine.

Prethodni podaci nedvojbeno pokazuju zaokret u *migrantskome* statusu država koje su do migrantske krize bile (ekskluzivno) iseljeničke. Pritom se ne misli na to da se radi o područjima s kojih se stanovništvo isključivo, u kontinuitetu i u velikome broju iseljavalo, nego se želi naglasiti dominantna orijentiranost neke zemlje s obzirom na *migrantski* kriterij. Uzimajući u obzir da do velikoga povećanja broja useljenika dolazi u relativno kratkome vremenu, logično se pretpostavlja da će sustav pokazivati određene teškoće u inkluziji novopristiglih migranata. To se ne čini bezrazložnim posebice onda ako se u razmatranje uzmu i teškoće kojima se susreću zemlje koje su tradicionalno useljeničke. Tako su, što je pokazala analiza E. Berbić Kolar i I. Gligorića (2017), problemi s inkluzijom migranata nemali i u (npr.) Njemačkoj, o čemu se saznaje iz velikog broja tekstova u tiskanim i elektronskim medijima koji govore o nasilju i kršenju zakona među migrantskom populacijom. U tome smislu

¹Centar za mirovne studije [CMS] citirane brojke navodi prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (CMS, 2017).

Naravno, na umu treba imati razlike u broju stanovnika između Hrvatske i navedenih članica Europske unije.

²Podaci se donose prema statističkim pokazateljima Ministarstva unutarnjih poslova koji se navode i u Berbić Kolar i Gligorić (*u tisku*).

postavlja se pitanje kako se ekonomski slabije iseljenički usmjerene države mogu nositi s naglim i velikim povećanjem broja osoba koje traže međunarodnu zaštitu.

Postojeći pravni okvir u Republici Hrvatskoj

Inkluzija migranata treba se odvijati sukladno pozitivnim propisima države primateljice i međunarodnome pravu. Na taj se način migrantima omogućuje konzumiranje zajamčenih prava te uspostavljanje temelja budućega suživota.

U Republici Hrvatskoj prava su najvećim dijelom propisana *Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti* (NN 70/15). Naravno, prava (i) migranata proizlaze i iz *Opće deklaracija o ljudskim pravima* (1948) te iz *Konvencije o pravima djeteta* (Ujedinjene nacije, 1989), kada su u pitanju prava djece migranata³. Osim toga, ono što je posebice značajno u kontekstu ovoga rada, tražitelji azila imaju prava (i obveze) propisane *Pravilnikom o načinu provođenja programa i provjeri znanja tražitelja azila, azilanata, stranaca pod privremenom zaštitom i stranaca pod supsidijarnom zaštitom radi pristupa obrazovnome sustavu Republike Hrvatske* (NN 89/08), *Odlukom o Nastavnome planu i programu hrvatskoga jezika za tražitelje azila, azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom starije od 15 godina radi pristupa srednjoškolskom obrazovnom sustavu i sustavu obrazovanja odraslih* (NN 100/12), *Pravilnikom o provođenju pripreme i dopunske nastave za učenike koji ne znaju ili nedostatan znaju hrvatski jezik i nastave materinskoga jezika i kulture države podrijetla učenika* (NN 15/13), *Odlukom o Programu učenja hrvatskoga jezika, povijesti i kulture za azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom radi uključivanja u hrvatsko društvo* (NN 154/14). Navedenim se pravilnicima i odlukama reguliraju jezična prava migranata o kojima govore i Berbić Kolar i Gligorić (*u tisku*).

Analizom se odluka i odredaba pravilnika ustvrđuje da se postojeća hrvatska pravna regulativa u kontekstu artikuliranja prava može smatrati zadovoljavajućom. Ipak, postoji niz teškoća (npr. postupak samoga reguliranja pravnoga statusa dugo traje) koje se prije svega ogledaju u realizaciji zajamčenih prava (*ibid.*). S obzirom na to da je u radu naglasak na jeziku, promotre li se zajamčena jezična prava, uočava se da se ona ne ostvaruju jer se tečajevi jezika i kulture ili (uopće) ne održavaju ili se održavaju na ne dokraja primjeren (kadrovski, prostorno, metodički, didaktički i na drugi) te zakonu, pravilnicima i odlukama sukladan način. Osim toga, postavlja se i pitanje broja sati poduke, (ne)prikladnosti određenja razine poznavanja hrvatskoga jezika (što proizlazi iz činjenice da je uglavnom riječ o govornicima čak neindoeuropskih jezika) i sl. (*ibid.*).

Jezik u inkluziji migranata

Već se iz prethodnih napomena može utvrditi da jezik ima iznimno važno mjesto u inkluziji migranata. Naime, jezik na određeni način predstavlja nulti stupanj u uključivanju bilo kojeg pojedinca u život zajednice (od najmlađe dobi nadalje), pa tako i migranata, jer omogućuje prenošenje obavijesti, komunikaciju.

Mjesto jezika u kontekstu inkluzije migranata treba razumijevati s obzirom na odnos jezika, pojedinca, nacije te društva i u identitetskome smislu. Pritom se misli na činjenicu da jezik nedvojbeno ima presudnu ulogu u životu svakoga pojedinca, pri čemu se pod jezikom može razumijevati bilo koji kod koji ima *popis* i *propis*, tj. sustav u kojemu se uspostavljaju paradigmatički i sintagmatički odnosi (usp. Saussure, 2000). Jezik omogućuje komunikaciju, ali i djeluje formativno na misao (u kontekstu odnosa jezika i misli, izraza i sadržaja, forme i supstancije, usp. Hjelmslev, 1980). Tako se jezik određuje i kao sustav unutar kojega spoznajemo, sustav u kojemu mislimo (Benveniste, 1975; Langacker, 1987; Sapir, 1985, Whorf, 1956). Dakle, jezik je (i to u prvome redu prirodni jezik) ono za što čovjek posjeduje (čomskijanski govoreći) urođenu sposobnost, ono što mu omogućuje egzistenciju u (izvan)jezičnome univerzumu, oblikovanje i artikuliranje potreba i misli.

Osim nedvojbeno možda i najvažnijega značaja jezika za pojedinca jezik je iznimno važan i za zajednicu, širu i užu, naciju, društvo. Jezik je u tome smislu važna komponenta identiteta. Pritom se misli na povezanost jezika, rase/nacije i kulture (usp. Sapir, 1921, pri čemu se ta tri pojma nikako ne trebaju *a priori* izjednačivati) te na njegovu ulogu u oblikovanju (nacionalnoga) identiteta (usp. Badurina, Silić i Pranjković, 2009; Kordić, 2010). Iako navedeni odnosi nisu u užemu smislu predmetom ovoga rada, njihovim se spominjanjem želi naglasiti važnost jezika u konceptima koji pripadaju i društvenome, dakle naciji i identitetu. U tome se smislu i na jezik gleda kao na sociolingvističku činjenicu (usp. Bell, 1976).

Sasvim je jasno da jezik shvaćen kako je prethodno predloženo predstavlja početnu poziciju u svakoj integraciji: on je temelj uključivanju u obrazovni sustav, na tržište rada, on je preduvjet aktivnome sudjelovanju svakoga pojedinca (time i migranata) u široj zajednici. Imajući na umu činjenicu da migranti koji do željena odredišta dolaze Balkanskom rutom dolaze i s jezično genetski udaljenih područja, pretpostavljaju se veće teškoće u stjecanju nultoga uvjeta (tj. preduvjeta) za uključivanje u društvo. Kako navode E. Berbić Kolar i I. Gligorić (*u tisku*) migranti (koji su već pristigli i oni čiji se dolazak može očekivati) dolaze s područja u kojima je službeni jezik arapski koji pripada semitskim jezicima, dakle afrazijskoj jezičnoj porodici (npr. sirijsko područje). Osim arapskoga govore se i neki turkijski jezici koji pripadaju altajskoj jezičnoj porodici. Afrazijski i altajski jezici dominantni su i na drugim područjima s kojih migranti mogu dolaziti na europski prostor (npr. sa sjevera Afrike). Uključimo li npr. migrante iz Afganistana u potencijalne tražitelje azila, tj. useljenike, navedenim jezicima treba dodati i skupinu iranskih jezika koji kao podskupina indoiranskih jezika pripadaju (našoj) indoeurop jezičnoj porodici (*ibid.*). Naravno, razlike i(li) sličnosti

³ Naravno, migrantska su prava propisana i drugim zakonskim i podzakonskim aktima te međunarodnim dokumentima koji obavezuju Republiku Hrvatsku kao članicu Evropske unije.

među jezicima složena su pojava te ih se ne može iscrpiti pozivanjem na genetsku bliskost ili udaljenost, ali čini se da je ipak riječ o podacima koji su indikativni u kontekstu planiranja inkluzivnih mehanizama koji trebaju služiti premošćivanju međujezičnih barijera.

Teškoće u jezičnoj inkluziji kao nultome stupnju uključenosti u društvo

Sukladno činjenici da se *migracijski* status zemalja koje do migrantske krize nisu imale velik broj useljenika promijenio razložno je očekivati teškoće u uključivanju migranata u društvo koje primarno ili najvećim dijelom proizlaze iz neostvarivanja ovdje prepoznatoga nultoga kriterija u inkluziji: ako stranac nije jezično uključen u društvo, vjerojatnost se drugih tipova njegove (potencijalne) uključenosti smanjuje. Naravno, treba na umu imati činjenicu da jezik ni nužno preduvjet inkluziji u 100% slučajeva, ali to ipak vrijedi za najveći broj tražitelja međunarodne zaštite (npr. magistru farmacije hrvatski jezik za rad i sudjelovanje u društvu nije presudan, ali i u tome slučaju poznavanje jezika daje dodatnu dimenziju inkluziji).

S obzirom na to da se broj potencijalnih useljenika gotovo eksponencijalno povećava, i u zakonski besprijekorno reguliranim slučajevima pojavio bi se problem nedostatka kadra koji bi poučavao migrante jeziku države u koju dolaze te im time omogućio stjecanje temeljnih jezičnih kompetencija. Naime, načelno vrijedi da države s malim brojem govornika (i izvornih i stranih) imaju relativno malo stručnjaka koji su osposobljeni za poučavanje konkretnoga jezika kao stranoga. Osim toga, studijski programi nacionalnih filologija *malih* jezika (što je možda dijelom i logično) nisu usmjereni na (potencijalne) neizvorne govornike tih jezika, što je razvidno iz npr. broja kolegija (ako ih ima) koji se bave poučavanjem neizvornih govornika određenome jeziku.

Problem jezične inkluzije zbog nedostatka kadra i svodenja jezičnoga obrazovanja migranata na volonterski sektor dodatno se usložnjava neprimjenom postojećih propisa (Berbić Kolar i Gligorić, *u tisku*). Tako se (npr.) u Hrvatskoj tečajevi ne organiziraju kako je propisano pravilnicima, a otežavajući je čimbenik i fond sati predviđen za ovladavanje hrvatskim jezikom. Neadekvatan broj sati posebice je velik problem u kontekstu ovladavanja hrvatskim jezikom iz pozicije govornika genetski i tipološki nesrodnih jezika hrvatskome.

Usporedi li se situacija u Hrvatskoj sa situacijom u državama koje imaju useljeničko iskustvo, prepoznaje se da ovdje artikulirane teškoće načelno izostaju. Naime, eventualne teškoće s kadrom otklanjaju se puno jednostavnije jer postoje organizirani i pravno regulirani temelji jezične inkluzije useljenika. Osim toga, koordiniran sustav usavršavan tijekom godina imigracija iz (jezično) najrazličitijih područja puno lakše odgovara na izazove situacije nastale migrantskom krizom. Pritom treba u obzir uzeti i činjenicu da su useljeničke zemlje u pravilu ekonomski razvijenije.

Jezični asistent

Uočene teškoće u inkluziji migranata nužno je ukloniti ili barem minimizirati njihove učinke/posljedice. Naravno, postavlja se pitanje kako ekonomski slabije

razvijena država s malenim ili zanemarivim imigrantskim iskustvom može odgovoriti na potrebe inkluzije u mjeri koja je potrebna kako bi se dosegnuli europski standardi i migrantima omogućilo konzumiranje zajamčenih prava. Kao potencijalno rješenje predlaže se nasljedovanje modela pomoći useljenicima (koji postoji u nekim zemljama, npr. u Njemačkoj, Ujedinjenome Kraljevstvu, Sjedinjenim Američkim Državama) prema kojem imigranti dobivaju pomoćnika. Sukladno tome modelu u Hrvatskoj bi se trebao regulirati status tzv. jezičnoga asistenta koji bi svakodnevno bio na raspolaganju migrantima.

Reguliranjem statusa jezičnoga asistenta na najjednostavniji bi se način premostile prethodno izdvojene teškoće u inkluziji. Naime, osmišljavanjem programa za takav profil stručnjaka te uvođenjem jezičnih asistenata u procese inkluzije useljenika na zadovoljavajući bi se način i u najvećoj mjeri riješio problem teškoća u upoznavanju kulture i jezika države primateljice. Osim toga, jezični bi asistenti bili na raspolaganju migrantima u premošćivanju jezičnih (i kulturnih) barijera počevši od zadovoljavanja svakodnevnih osnovnih potreba do reguliranja (npr.) pravnoga statusa u za to nadležnim institucijama.

Koncept je jezičnoga asistenta u tome smislu usporediv s (npr.) već postojećim *romskim asistentom* u hrvatskome obrazovnome sustavu. Riječ je o osobi koja pomaže pojedincu (i njegovoj obitelji) u adaptaciji i integraciji u društvo u koje dolazi. Pomoć jezičnoga asistenta može se organizirati kao povremeno angažiranje za to obrazovanih stručnjaka, ali i kao stalno, u čemu se vidi i mogućnost uključivanja civilnoga sektora u zadovoljavanju potreba tržišta rada u kontekstu osiguravanja zajamčenih (ljudskih) prava migrantskoj populaciji. Tu činjenicu uz popis kompetencija donosi *Plan i program osposobljavanja jezično-kulturnih asistenata/medijatora* (u izradi). Tako bi jezični asistent bio zadužen (načelno) za pomoć u ostvarivanju prava, uključivanju migranata u odgojno-obrazovni sustav, kasnije u uključivanju u tržište rada. S obzirom na to da je pomoć jezičnoga asistenta prvenstveno komunikacijska, korisnici usluga jezičnoga asistenta mogli bi očekivati pomoć i u organiziranju slobodnoga vremena, tj. aktivnosti koje ne ulaze u zakonom propisane obveze pojedinca koji je u postupku dobivanja međunarodne zaštite ili je status već regulirao, ali doprinose inkluziji i povećavaju uspješnost i stupanj uključenosti pojedinca u društvo. U tome bi smislu jezični asistent pomagao useljeniku u uključivanju u različita društva/udruženja, traženju smještaja, osiguravanju samostalnoga života i dr. (*ibid.*). Definiirajući područje djelovanja jezičnoga asistenta, treba naglasiti nužnost uvažavanja činjenice da pomoć jezičnoga asistenta nije zamjena za program učenja jezika i kulture, nego je riječ o modelu koji je komplementaran sa zakonom propisanim pravima i obvezama, koji olakšava premošćivanje teškoća u inkluziji općenito i u konkretnoj situaciji nastaloj zbog nagloga povećanja broja useljenika.

Kako bi ispunio ciljeve, jezični asistent treba imati sposobnosti, razvijene vještine i stečena specifična znanja na području hrvatskoga jezika, treba biti senzibiliziran i otvoren za različitosti i osposobljen za učinkovito pružanje podrške migrantima (usp. *ibid.*). S obzirom na to da je područje djelovanja jezičnoga asistenta izjednačeno s (gotovo svim) komunikacijskim

situacijama, razložno je jezik prepoznati kao okosnicu njegova djelovanja i obrazovanja. Tako se jezik kao ključan čimbenik u inkluziji migranata pojavljuje i kao jednako važan u kontekstu jezičnih asistenata.

ZAKLJUČAK

U radu se pošlo od detektiranja potrebe reagiranja na promjene u savremenom evropskom društvu s obzirom na pojavu sve većega broja migranata, posebice tijekom migrantske krize 2015. i 2016. godine. Migrantski valovi uzrokuju premještanje relativno velikoga broja ljudi u relativno kratkom vremenu. Pritom se većina društava u koja migranti dolaze nalazi u situaciji za koju nema odgovarajuće mehanizme ili je, ako postoje pravni mehanizmi, riječ o tome da izostaje razvijena praksa koja bi bila usklađena sa zakonskim okvirima. Na taj način dolazi do neadekvatnoga odgovora na potrebe migranata i ispunjenje obveza propisanih zakonskim i podzakonskim aktima zbog činjenice da (dosad) tradicionalno iseljeničke zemlje postaju (međunarodnom odlukom ili stjecajem okolnosti) useljeničke.

Iako u Republici Hrvatskoj načelno postoji dobar pravni okvir (uz određene zamjerke, npr. propisan nedovoljan broj sati nastave kada su u pitanju migranti govornici jezika nesrodnih hrvatskome), čijom bi s potpunom implementacijom migrantima osigurala zajamčena prava, manjak novca i (organiziranoga) stručnoga kadra pokazuje se kao velik problem. Usporedi li se hrvatsko iskustvo s (npr.) njemačkim, uočava se da je sustav potpore migrantima koji je oblikovalo dugogodišnje useljeničko njemačko iskustvo omogućilo njegovu brzu prilagodbu novonastalim prilikama.

Kako bi se prevazišle teškoće društava *malih* jezika sličnih hrvatskome, predlaže se uvođenje jezičnih asistenata kao osposobljenih stručnjaka koji bi pomagali migrantima u postepenome uključivanju u društvo u koje su došli. U tome se smislu jezik kao temelj identiteta svakoga pojedinca pojavljuje i kao ključam čimbenik u inkluziji migranata, a time i u obrazovanju i radu jezičnih asistenata čija posrednička uloga predstavlja dopunu postojećim načinima inkluzije.

LITERATURA

- Badurina, L., Pranjković, I. i Silić, J. (ur.) (2009). *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*. Zagreb: Disput.
- Bell, R. T. (1976). *Sociolinguistics: Goals, Approaches and Problems*. London: B. T. Batsford.
- Benveniste, E. (1975). *Problemi opšte lingvistike*. Beograd: Nolit.

- Berbić Kolar, E., & Gligorić, I. (2017). The discursive construction of the migrant identity in Croatia. U *4th international multidisciplinary scientific conference on social sciences and arts SGEM2017* (str. 323-338). Sofia, Bulgaria: SGEM.
- Berbić Kolar, E., & Gligorić, I. (u tisku). Language rights of children asylum seekers and asylees in the Republic of Croatia. U K. Romstein,, T. Velki, Tena i P. Trichkova Ilieva (ur.), *Children's rights in educational settings*.
- Centar za mirovne studije. (2017). *Azil*. Preuzeto sa <http://www.cms.hr/hr/vise-o-programima/azil>
- Hjelmslev, L. (1980). *Prolegomena teoriji jezika*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Kordić, S. (2010). *Jezik i nacionalizam*. Zagreb: Durieux.
- Langacker, R. W. (1987). *Foundations of cognitive grammar*. Stanford: Stanford University Press.
- Odluka o Nastavnom planu i programu hrvatskoga jezika za tražitelje azila, azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom starije od 15 godina radi pristupa srednjoškolskom obrazovnom sustavu i sustavu obrazovanja odraslih. NN 100/12.
- Odluka o Programu učenja hrvatskoga jezika, povijesti i kulture za azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom radi uključivanja u hrvatsko društvo. NN 154/14.
- Opća deklaracija o ljudskim pravima. 1948.
- Plan i program osposobljavanja jezično-kulturnih asistenata/medijatora. (u izradi). Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Pravilnik o načinu provođenja programa i provjeri znanja tražitelja azila, azilanata, stranaca pod privremenom zaštitom i stranaca pod supsidijarnom zaštitom rad pristupa obrazovnome sustavu Republike Hrvatske. NN 89/08.
- Pravilnik o provođenju pripreme i dopunske nastave za učenike koji ne znaju ili nedostatno znaju hrvatski jezik i nastave materinskoga jezika i kulture države podrijetla učenika. NN 15/13.
- Sapir, E. (1921). *Language: an introduction to the study of speech*. New York: Harcourt, Brace and company.
- Sapir, E. (1985). Selected writings in language, culture and personality. Ur. Mandelbaum, David. Los Angeles: Berkeley.
- Saussure, F. de (2000). *Tečaj opće lingvistike*. Zagreb: ArTresor – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Ujedinjene nacije. (1989). Konvencija o pravima djeteta. Serija ugovora, 1577, 3.
- Whorf, B. L. (1956). *Language, Thought, and Reality*. New York: John Wiley & Sons - The Technology Press of Massachusetts Institute of Technology.
- Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti. NN 70.

INFORMACIJE O AUTORIMA

Emina Berbić Kolar

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10, HR-31000 Osijek
e-mail: eberbic@foozos.hr

Igor Marko Gligorić

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10, HR-31000 Osijek
e-mail: igligoric@foozos.hr